

Seyit Cetimişev

(1936)

Yazar Seyit Cetimişev, 1936 yılında şimdiki Çüy şehrinin Kemin kasabasına bağlı Kiçikemin köyünde dünyaya gelmiştir. 1958 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesini bitirmiştir. Parti hizmetinde, Kırgız Devlet Televizyon-Radyo Komisyonunda, "Kırgızistan Madaniyatı" gazetesinde görev yapmıştır. 1973 yılında "Kırgızistan" basımevinin müdürü olarak atanmıştır.

1975 - 1983 yılları arasında "Çalkan" dergisinde redaksiyon şefi olarak çalışmıştır. 1987 yılında "Mektep" basımevinin müdürlüğünü, 1988 yılı ise "Adabiyat" basımevinin müdürlüğünü yürütmüştür.

Eserleri Rusça ve birkaç yabancı dile çevrilip yayımlanmıştır.

Kırgız edebiyatına yaptığı katkılardan dolayı nişan ve ödüllere layık görülmüştür.

ESERLERİ

Benim Babam (Hikâyeler); Kırgızokupedmbambas, Frunze, 1961

Pişmanlıklar (Hikâyeler); Mektep, Frunze 1964

Mevsim Esintileri (Hikâyeler); Kırgızistan, Frunze 1968

Dağ Bulağı (Roman ve Hikâyeler); Kırgızistan, Frunze 1987

Hikâye

TÖRTÖÖ / DÖRT ARKADAŞ

Kıştak tın - tınç Kez - kezde gana ar kaysı üydün tegereginen tooktor kıkıldayt.

Ayıldın ayak çağında aktalgan akitaşın camgır ezip çambıl - ala kılğan calpak tam. Tamdın aldında kiçinekey arık. Arıktın boyunda keesi iyirilip barıp oñolgon, keesi taramıştay tartayıp tolgongon, keesi tüp - tüz çaş taldar.

Üy eki kömüt. Kire berişinde kirpiçten salıngan plita. Plitanın eki kaptalı kañıltır temir. Üydün tamani üy cilkının kıgı aralaştırılğan ak topurak menen şıbalgan. Azır ak caydın күнү plitaga ot çağılıbayt. Üydü şıyrıp, şıyrındını oşol plitanın içine salıшат.

Bolot ogoroldogu tuşardan ötüp kalgan cürögünü ketmen menen bir az otogondon kiyin, sızgıra tüygen күндүн nurunandı ce başın cerden albay cürögünün түbүн akırın boşolot tacagandandı, aytör köñülü aynıp okşup ketti. Oşondon soñ, üydögü plitanın canına salıngan küröñ talpaktın üstünö kelip kıyşaydı.

Eşikten Seydakmat, Capar, Turdubek üyöo kirip kelişti.

Bolot bölök - bötön biröo emes, uşul üydün öz kişileri kelgensip eç iyemenbey da, kalp kiçi peyildik kılıp tura kalbay da cata berdi.

- Oy, üyüñö kişi kelse turup koysoñ bolo, - dep Seydakmat Bolottun kak cambaşına kelip olturdu. Al lokuygan zor kara bala ele. Cambaşı cançılcuday ooru.

- Tur, arı turçu sındırasıñ go cambaşımdı, - dep çukçuñdadı Bolot.

- Sındırasıñ go dep koyot, ekinçi üyüñö kişi kelgende tura kalıp cür, - dedi Capar.

- Oşonu aytsañ, - dep murdunun bir tanoosun söömöyü menen basıp, bir tanoosunan bır - bır ettirip cel çıgarıp koydu Turdubek.

- Siler da kişisiñerbi? - dep Bolot katkırgan boydon Seydakmatın aldınan suurlup çıktı.

- İ, tügöt, kayaktan suurlup ketti, - dep Seydakmat bolor - bolbos kızarıp öydö bolup, cok izdegendey kaldaktap oturgan cerin karap kaldı.

Köy sükunet içinde. Ara sıra evlerin bahçelerinden tavuk gıdıklamaları duyuluyor.

Köyün kenarında beyaz badanasını yağmurun akıtıp alacalı bıraktığı basık bir ev. Evin önünde küçük bir arık. Arığın kenarında bazısı eğrilerek uzanmış, bazısı taranmış gibi burulmuş, bazısı ise dümdüz uzamış dallar.

Ev iki odalı. Hemen girişte kerpiçten yapılmış bir ocak var. Ocağın iki yanı sacdan yapılmış. Evin tabanı ineklerin, yulkıların tezeği karıştırılarak hazırlanmış beyaz toprak ile sıvanmış. Havalar sıcak olduğundan şimdilerde ocakta ateş yakılmıyor. Süpürülen evden çıkan süprüntüleri bu ocağın içine atıyorlar.

Bolot, bostandaki diz boyuna çıkmış olan mısırların etrafındaki ayrı otlarını bir süre temizledikten sonra, tam tepeden vuran güneş ışıklarından mıdır yoksa başını kaldırmadan mısırların dibini temizleyip usandığından mıdır başı dönmeye başladı. Bunun üzerine evdeki ocağın yanına serilmiş koyu kırmızı derinin üstüne uzandı.

Kapıdan Seydakmat, Capar ve Turdubek üçü girip geldiler.

Bolot, yabancı biri değil de bu evin sahipleri gelmiş gibi istifini bozmadan, irkilmeden, göstermelik de olsa yerinden kalkmadan yatmaya devam etti.

- Hey, evine biri geldiğinde ayağa kalkılır değil mi? diyerek Seydakmat gelip Bolot'un kalçasının üstüne oturdu. Oldukça ağır, iri bir adamdı. Kalça kemikleri kırılacakmış gibi acıdı.

- Kalk, kalksana yahu, kıracaksın kemiklerimi, diyerek acıyla bağırıldı.

- Bak bir de kıracaksın diyor, bir daha evine biri geldiğinde ayağa kalk öyleyse, dedi Capar.

- Öyle söylesene, diyerek burnunun bir deliğini kapatıp diğer deliğinden sesli bir şekilde sümkürdü Turdubek.

- Sizler de insan mısınız? deyip Bolot kahkaha atarak Seydakmat'ın altından sıyrılıp çıktı.

- Hay aksi, nasıl sıyrılıp kaçtı, diyerek Seydakmat kızarmış hâlde ayağa kalkıp bir şeyini kaybetmiş arar gibi oturduğu yere baktı.

Baarı teñ eşikke çığıştı. Üydün artındağı aydalğan pomidorlordu tim ele öz pomidorun karap çatışkansıp sabaktarın akırın capırıp bışkandarın izdeştı. Pomidorlor muştumday bolup köp tüyülgön menen arasında bışkandarı taptakır çok eken. İzdeştı... izdeştı... arañ catıp Bolot kapısınan kölökölüü çöptün arasınan bir bışkan pomidor taptı. Al kadimkidey süyünüp ketti.

- Mına taptım! - dep kıykırdı.

Bolottun kolundağı pomidordon Seydakmatın közü ötüp:

- Oy atañdı... Özüñ calgız cegen turasñ go, - dep çekesinin terin alakanı menen sürttü.

Törtöü üygö kiriştı. Bolot karmasa çeñgel tolgon pomidordu tarelkaga tuurap, tuz sebelep ortogo koydu. Törtöü bir kesimden şirenkenin talı menen sayıp çeştı. Kuday calgap, Seydakmat, Capar, Turdubektin kelgenderine caraşa biröö da bolso bışkan pomidordun tabılıp kalğanına, anı calgız kesimden bolso da caşpı çeşkenine Bolot kubandı. Al uşundan bir irahat taap, coldoştorun badıraya karadı. Pomidordon kiyin kök çaraga kuyulgan süttün kaymağın kalpıp, güldüü sarı sır ayakka kuyup talkan saldı. Bolottun oñ kolunun mancaları talkan mıkçıp cattu. Bolot kaymak menen talkandı balp - balp mıkçıyt. Balpıldagan berekelüü erkin kıymışga koldun beş mancaları gana emes, Bolottun бүtkül canı maalgıdı. Talkanı mıkçıp бүtüp:

- Me! - dep Seydakmatka, anan Caparga, anan Turdubekke sundu.

Alar talkanı aptıra sugunuşup bulçuñdaştı. Talkandan kiyin Bolot boşogon sır ayakka süt koşulup casalıp, köbüğü çetilgen maksım kuyup kelip, coldoştorun alalap belbey kimisi oñunda tursa oşogo sundu. Ayagında özü içti.

- Kana kursak kampaydı. Tarihtan kaytalaybızdı ce... - dedi Bolot.

- Kaytalaarbız. Isıp kettik. Cürgülö sayga, suuga, - dedi Capar çeçkindüü.

Taktadan ötüp, eçak baş alıp kıkandarı ısıq küngö cagılışıp kümüştönüp cilt - cilt ete kalgan buudaylardı aralaşıp, törtöü caydı közdöy cönöştü.

Asmandan kün sızgırılı tiyin, aylana tırp etpey tımp, magdırayt. Arkı saydan gana suu içişip anda - mında ilaalap koyuşu keede diñıldagan kögön tız ettirip çağıp ketkende bir - birine söykönüşüp moyundaşa kalışıp, tört - tay beri çıgıp kelatat.

- Kel, törtöönü törtöübüz mineli, - deyt Bolot.

- Kana er bolsoñ karmap körçü. - dep küldü Seydakmat.

Bolot cügürüp barıp taylardın aldın toskondo, cündörünön may çıgıp, sooruları carılçuday çatıragan taylar koşkuruk atışıp trañdap, oyun salğan boydon ayıldın ayagındağı bedege ketiştı.

- A mindiñbi? - dep Seydakmat Bolottu taylardın tezeği menen urdu. Bolot egin ayantının çetinen taap alğan temir zım menen kaçırıp kaldı. Seydakmat katkırıp külp, saydın eñkeyişi menen eñkiledi. Anın artınan üçöö biri - birin kubalaşıp sayga cügürgön boydon kirip ketiştı.

***

Bular onunçu klasstın akırkı ekzamenin bergeni catkan baldar ele.

Hep birlikte dışarı çıktılar. Evin arka tarafına ekilmiş olan domateslerin arasından kendi domatesleri varmış da onu arıyorlarmış gibi, yapraklarını aralayarak olgunlaşmış domates aradılar. Domatesler yumruk gibi büyümelerine karşın aralarında olgunlaşmışları hiç yok. Aradılar... Aradılar... Bolot zar zor otların arasından olgunlaşmış bir domates buldu. Çocuklar gibi sevindi.

- İşte buldum! diye haykırdı.

Bolot'un elindeki domatese bakıp iç geçirdi:

- Vay anasını... Tek başına yemeyi düşünüyorsun herhâlde, diyerek ensesinin terini avucunun içiyle sildi.

Dördü birden eve girdiler. Bolot, tutulduğunda avucu dolduran domatesi tabağa doğrayıp tuz ekip ortaya koydu. Dörde kesilmiş domates dilimlerini kibrit çöplerine batırarak yediler. Bolot, Allah kısmet edip Seydakmat, Capar ve Turdubek geldiğinde bir tane bile olsa olgunlaşmış domatesin bulunmasına, onu birer dilim de olsa birlikte yemelerine sevindi. İçi huzurla dolup arkadaşlarına mutlu gözlerle baktı. Domatesten sonra büyük çanağa koyulmuş süttün kaymağını alıp çiçekli sarı tabağa koyup üzerine kavut ekledi. Bolot'un sağ elinin parmaklarıyla kavutu yoğurmaya başladı. Bolot kaymak ile kavutu içice yoğurdu. Bu güç gerektiren bereketli yoğurma işine Bolot'un sadece beş parmağı değil yüreği de katılıyordu. Kavutu yoğurduktan sonra:

- Buyurun! diyerek önce Seydakmat'a sonra Capar'a ve Turdubek'e ikram etti.

Onlar kavutu büyük lokmalar hâlinde yediler. Kavuttan sonra boyalı ağaç çanağın içine süt katılarak yapılmış, köpüğü alınmış maksım koyup arkadaşlarına sağdan başlayarak ikram etmeye başladı. Sonunda da kendi içti.

- Kursamız doydu sanırım. Tarih dersini tekrarlayalım mı, yoksa... dedi Bolot.

- Tekrarlarız. Şimdi çok sıcak oldu. Haydi dereye, suya girelim, dedi Capar kararlı bir ifadeyle.

Dördü birlikte, çitten atlayıp güçlü güneş ışığıyla başları gümüş gibi parlayan buğdayların arasından dereye doğru yol aldılar.

Gökyüzünde güneş tam tepeden vuruyor, tabiat sessiz, rehavet içinde. Biraz gerideki dere yatağından, su içip arada sırada başlarını sallayıp bazen üzerlerindeki vızıldayan sivrisinekler sokunca birbirlerine yaslanarak boyunlarına sürüp dört tay, onlara doğru çıkıp geldi.

- Gelin bu dört taya binelim, dedi Bolot.

- Haydi öyleyse, erkeksen yakalamaya çalış, diyerek güldü Seydakmat.

Bolot koşarak gidip tayların önünü kestiğinde, yünlerinden yağ çıkan, sağrıları yarılacak gibi ses çıkaran taylar, heyecanlanıp kişneyerek oyun oynar gibi kaçarak köyün çıkışındaki yoncalığa gittiler.

- Binebildin mi? diyerek Seydakmat Bolot'a tayların tezeğini fırlattı. Bolot enek alanın kenarında bulunduğu demir çubuk ile arkalarından koşturdu. Seydakmat kahkahalarla gültüp dere yatağından dereye indi. Onun arkasından diğer üçü birbirini kovalayıp koşuşturarak dereye girdiler.

***

Onlar onuncu sınıfın son sınavına hazırlanan çocuklardı.

Askalarının arasına ak bulutlar çöğüp catkan eki alp toonun çatında ak askanın apakay nuruna cuungansıp, akaktay ak mektep turat. A, aylanayın mektep. Mekteptin batış tarabı mayda taştuu tüptüz tala. Oşol talaaga suluuga okşoş kıkandarı kıkıldagan kunduz çöp tizele cete çıgıp, Cel - Argıdan sokkon celge capırılıp, keede ak köbüğü menen çarpılğan aydıñ köldün tolkunu sıyaktanıp kelet.

Keçee keçinde dal uşul mekteptin çoñ zalında on cıldıktı bütürüüçülördün keçesi bolgon.

Bügün bolso Bolot mektepten çıktı. Kolunda attestat. Suyuk sarı çaçtarı tüşüp mañday cağı caltırıp kalgan, oñ közünün aldında çekitten çoñurak meñi bar, bütürüüçü klasstın klass çetekçisi, Bektaş Bolotko attestatın bergende Bolottun cürögü muzday tüştü. Keçee ele matematikadan sabak berip, baldardın ısıq suuguna küyüp - bışıp cürgön mugalın aga attestat alar menen agayına emne deerin bilbey, cattap algan "irahmat" degen sözdü ayttı da eşke çıktı. Bir topko çeyin calgız ayak col menen cıltıdagan kunduz çöptü aralap kelattı. Anan kayrılıp mektebin karadı. A, aylanayın mektep. Asman şańkayıp apalık. Tee alda kayda, ak kar catkan bıçak kır askalar. Mekteptin tegeregin da mından eki cıl murda Bolot öz kolu menen tikken capcaş terekter şoodoy bolup sunalıp turat. Appak mektep, sunalğan terekter, teetigi karduu askalar - baarı teñ kök munarıkka tunup tıp - tıñ meltirep, tınat da tınat...

Mektep... Oşol mektepte közge körböğön, kolgo karmalagan eñ bir ıyık nersesi kalgansıp, Bolottun közünön çaş tegerenip ketti. Tebelep - tepsep oşol mekteptin içinde cürgöndö anın kadırdı biliptirbi. Mına emi andan acırıp keterde, özü tüptünük munarıkka tunup canı ezilip baratat. Bolot mektepten cüzün burup batış cakka karadı. Taştak tüzgö çıkkan kündüz çöp asayın aydan koygon suluuday ulp - ulp cortkon celge capırılıp kıkandarı cılt - cılt etet. Özünçö bir ceñil cıt kelet, köñüldü ergitet. Kantken menen uşul çöptün ömürü eñ kıska. Aşıp ketse bir Cuma kulpurup turat, anan kün bir - eki katuu tiyse boldu, calınsız öttöğöndöy kuurayt da cok bolot.

Keçee ele arasına onap oynogon çöp cutkanday közdön kayım bolot. Anda da Bolot çaşıyt. Uşul çöptördü kuuratpay kumdak taştak cerge suu bolup cayılıp ketkisi kelet, antüü kolunan kelbeyt. Açuulanat. On - on beş kün kötkü menen turup, anan cok bolgon çöptü çöp dep eseptegisi kelbey, buk bolo da tüşöt. Suluuluktun uzak, uzak boluşun kaalayt go, kantet...

Bir suluuluk bir kündük, bir suluuluk miñ kündük. Tigine sen kızıkkan, sen suktangan zańkaygan kızıl aska - Bürküt - Uya kılmdan beri turat. Aga kaygırbaysıñ, aga keyibeysiñ. Antkeni, anın miñ cıl turarın, kaçan kelseñ körööründü tee cürögüñdün tereñinde sezip turasıñ...

...Ayılga cete bergende Anar apa Bolottun astınan tostuu.

- Aylanayın, Bolot, küröñ kunaacın tuugan. Cuurat içe ket, - deyt.

Bolot üygö kiret. Anar apa köbüñkü tartıp kol tiyse bılıpdagan kömöç nançı şaşpay sındırıp:

- Borboygon kakmarım, cuuratka malıp ce, - deyt.

Kızgılt köpşök tartıp, kol tiyse bılıpdagan ak nan menen Anar apanın cüzü negedir okşoşup ketet. Eköönön teñ elbigen berekenin uçkunu uçat... Bolot adegende nan malıp cep, anan sır ayakta kalgan cuurattı şıpkap cutup, cutkan uçurda murut bolo kalgan ayrandı tili menen calap şıpşına tüştü.

Tepelerinin arasına beyaz bulutların çöktüğü iki yüce dağın birleştiği yerde, bembeyaz tepenin bembeyaz nuruyla yıkanmış gibi bembeyaz bir okul duruyor: Kurban olduğum okul. Okulun batı tarafı küçük taşları olan dümdüz arazi. Bu arazide güzel sayılabilecek diz boyuna ulaşmış otlar; Cel Argı'dan esen rüzgârla, bazen beyaz köpükleri ile kıyıya çarpan geniş gölün dalgalarına benziyor.

Dün gece bu okulun büyük salonunda, onuncu sınıfı bitirecek olanların kutlama gecesi yapıldı.

Bugün ise Bolot okuldan çıktı. Elinde diploma var. Zayıf sarı saçları düşüp, alını parlayan, sağ gözünün altında noktadan büyükçe bir beni bulunan, mezun olacak sınıfın danışmanı Bektaş, Bolot'a diplomasını verirken Bolot'un yüreği sızladı. Daha dün matematikten ders veren, çocukların her türlü derdiyle ilgilenen öğretmeni ona yabancı bir kişi gibi göründü. Yabancılaşan öğretmenine ne diyeceğini bilmez hâlde ancak "Teşekkür ederim" diyebilirdi ve dışarı çıktı. Bir süre otların arasındaki patika yolda yürüdü. Sonra dönüp okuluna bir baktı. Kurban olduğum okul. Gökyüzü alabildiğine açık. Uzaktaki karlı bıçak sırtı gibi dağ zirveleri görünüyor. Okulun etrafında, bundan iki yıl öne Bolot'un diktiği genç ağaçlar uzamış salınıyorlar. Bembeyaz okul, salınan ağaçlar, ilerideki karlı dağ zirveleri; hepsi birlikte bembeyaz havanın içinde öylece sakin duruyor; sessizleştikçe sessizleşiyor...

Okul... Bu okulda gözle görünmeyen, elle tutulmayan çok kutsal bir şeyi kalmış gibi, Bolot'un gözlerinden yaşlar süzüldü. Bu okulun içindeyken onun kadrini bildi mi ki? Şimdi ondan ayrılırken kendi hayallerine dalyor, yüreği burkuluyordu. Bolot bakışlarını okuldan alıp batıya doğru çevirdi. Yulaflar gibi sanki özellikle ekilmiş izlenimi veren, taşlık düzlükte çıkmış olan otlar; esmekte olan rüzgâra kapılıp sallanıyor; hissediyorlar. Farklı, hafif bir koku geliyor bu otlardan, yüreği eritiyor. Ne çöare ki bu otların ömrü çok kısa. Çok olsa bir hafta yeşil kalırlar, sonra güneş üzerlerine bir iki kere doğarsa, ateşsiz tutuşabilecek şekilde kururlar, yok olurlar.

Daha dün arasında koşup oynadığın otlar, sanki toprak onu yutmuş gibi gözden kaybolur. Bolot buna da ağlamaklı olur: Otları kurutmamak için bu kumlu, taşlı topraklara su olup akmak ister ama elinden gelmez. Hüüzünlenir: On gün, on beş gün güzelliğiyle yaşayıp sonra yok olan bu otlara ot demek gelmez içinden, bir yandan canı sıkılır. Güzelliğin uzun ama çok uzun olmasını arzular; ama ne yapabilir...

Güzellik var bir günlük, güzellik var bin günlük. Şuradaki kendine hayran bırakan, bakmaya doyulmayan yüce zirve; Bürküt Uya, yüzyıllardan beri duruyor. Senin zamanına kadar oradaydı, sonra da olacak. Buna üzülmez, tasalanmazsın. Çünkü aradan bin yıl geçse de orada duracağını, ne zaman gelirsen gel görebileceğini adın kadar emin bir şekilde bilirsin.

...Köye vardığımda Anar nine Bolot'un yoluna çıktı.

- Kurban olduğum Bolot, yenice dana doğdu, kaymağı alınmamış yoğurt ye öyle git, dedi.

Bolot eve girdi. Anar nine kabarmış, dokunduğunda titreyen ekmeği acele etmeden bölüp:

- Çirkinim benim, yoğurda banıp ye, dedi.

Dokunulduğunda titreyen, kızıla çalan kabarmış ekmeği ile Anar ninenin yüzü ilginç bir şekilde benzeşiyor. İkisinden de dolup taşan bereketin izleri uçuşuyor... Bolot böylece ekmeği banıp yiyip sonra tabakta kalan yoğurdu dikip içip içerken bıyık gibi kalan izi diliyle yalayıp ayağa kalktı.

- U, kakmar, dağı iç. Uşul kezde cumuruñurğa cuk turbay turgan kezi. İç kakmar, - deyt Anar apa.

Bolot sır ayakka ekinçi kuyulgan cuurattı kaporto-suna çeyin cutup:

- Apa toydum, - deyt.

- Toysoñ, bara koy emi kakmarım, - deyt Anar apa.

Bolot için çekmeytip bosogonu attap baratkada Anar apa anın artınan uzata karap:

- Kakmarım ömrüñör ele uzun bolso eken, - dep kübüröp kaldı.

***

Bolottu çandantap inisi aldınan tosüp çıktı, anın artınan koldon nan cep köngön kök muzoo kursağın dam-payıp, kuyrugun kötörüp, öküröndöp celip kelatat.

***

Ak caydın küñü asman açık, cer kurgak bolso, at - araba üçün cumşak kara coldon ötöör col bolbos. İrdıvan üçün cumşak kara coldon ötöör col bolbos. İrdıvan araba bolup, astıña salıp oturganıñ çaş çabılğan çöp bolup, küñ kızarıp bataar - batpas kılkıldap turgan mezgilde, dır etip ötkön ötkündön kiyin, cañıdan kılkan çaçıp ustara menen sepkendey teptegiz melmildep catkan egindi aralap, attardı dombul celdirip araba aydap kelatsañ, beşikke gana termel-gensip bir cırgaysıñ go. Buuday talaası tee alıstan kelgen biliner - bilinbes baldın cıtı, biliner - bilinbes cañı saalğan süttün cıtı, biliner - bilinbes kara kıyak çöptün cıtı cıttanat... Uşul cıttar birinen sala biri ülbür tolkup, talaa betinde zakımdap, ak dili menen can canbarlardı aymalap turat...

Azır bolso koş at çegilgen araba töşölgön taştardın arasın camgır cuup ompoytup - tompoytup ketken taş col menen kıldır - kıldır etet. Döñgölöktör taştan - taşka tırs - tırs tiyip sekirip aylanat. Arabanı katuu aydasa, köp uzabay ele döñgölöktördün şıñı şaldırıp tüşüp kalçuday. Döñgölök-tör tırs - tırs etip, araba kıldır - kıldır etip kelip toktodu.

Bolot, Capar, Turdubek, Seydakmat törtöo Frunze şaarına okuuga baratışkan.

Alar çökkön ayuuday düküygön böksö toodon üç - tört kilometre berireek catkan Şar - Suunun temir col vokzalına kelişti. Vokzal, vokzal degendey dele vokzal emes. Bar bolgonu bir çatırçaluu tam, Kalgan "imarattardı" ar kaysı cerge, pelsalardıñ üstünö toktotup koygon varondor. Tündük batış caktağı Çüy suusu taraptan muzdak şamal cürüp turat. Şamal vokzaldın tegeregindegi kamgaktardı tüydöktöştürüp tomolotup - cumalatıp uçurup, eçak ayrılıp küngö, camgırğa kalıp sargargan kagazdardı üylöp, tegerek - çetti şıyrıp cattı. Vagondor şamal tiygende kıcırap, capçaşıl bolup sırdalğan öñdörü kubarıñkı. Sokkon şamal kuuragan sarı calbıraktın bolor - bolmos kañıraak, bürkölgön buluttun boloor - bolbos ımıraak cıtı cıttanat. Küz cıttanat.

Törtöo taktaydan turguzulgan bufet söroygö kirişti. Törtöönün içinen ayıl - apadan çıgıp, şaar - maardı körüp "tiş kagıp kalganı" - Capar.

Bufette borşton başka eç teke dele coktoy. Capar astıñkı erdin tiştep, tamaktardın tizmesi cazılğan kagazdı bir dalayga çeyin şıkaalay tiktep:

- Eñ arzanı borş eken. Uşunday birden içeli, - dedi.

Bolot emne bolso maga baarı bir degendey unçukkan cok.

Capar çöntögünö kolun salıp:

- Ar biribiz bir som otuz tıyındı çıgarabız, - dedi.

Bolot munu adegende tamaşa dep tüşündü. Antkeni beşen-

- Oy çirkinim, daha yesene. Sizin ne yerseniz eriti-tiğiniz çağınız. Ye çirkinim, dedi Anar nine.

Bolot tabağa ikinci defa koyulan yoğurdu da sonuna kadar yutup:

- Nine doydum, dedi.

- Doyduysan haydi yoluna çirkinim, dedi Anar nine.

Bolot üstünü düzeltip eşikten çıkacağı sırada Anar nine arkasından uğurlayarak:

- Çirkinim ömrüñüz uzun olsun, diyerek söylendi.

***

Bolot'u toz kaldırarak koşup gelen erkek kardeşi karşıladı, onun arkasından da elinden ekmek yemeye alıştırdığı boz buzağı kursağını şişirerek, kuyruğunu kaldırarak koşarak geldi.

***

Yaz günü, gökyüzü açık, yer kuru olursa at arabası için yumuşak toprak yoldan daha iyi bir yol yoktur. İnsan, at arabasında, yeni biçilmiş taze otların üstüne oturup güneşin kızıl çalıp batmaya yüz tuttuğu saatlerde, bir anda yağın geçen yaz yağmurundan sonra, ustura ile kesilmiş gibi aynı boyda olan yeni başak sürüp etrafa koku saçan ekinlerin arasında, atları koşturarak gelirken beşiğe belenmiş çocuk gibi sevinir. Buğday tarlası, uzaklardan gelen belli belirsiz bal kokusu, belli belirsiz yeni sağılmış süt kokusu, belli belirsiz kara kıyak otların kokusunu verir... Bu kokular birbiri ardına etrafa yayılır, tarlaların yüzeyini kaplar, tüm iyi niyetiyle, bütün canlıları sarar durur...

Şimdi ise iki at koşulmuş olan araba, yere döşenmiş taşların arasına doluşan yağmur sularını sıçratarak sallanarak gürlütiyle yol alır. Tekerler taşların üstünden zıplayarak döner. Araba daha hızlı sürülse, tekerlekler yuvasından çıkıp gidivercek gibi. Tekerlerin tıkrdayıp, araba gıcırdayıp bir yerde durdu.

Bolot, Capar, Turdubek ve Seydakmat, dördü birlikte, Frunze şehrine okumaya gidiyorlardı.

Onlar, çökmüş bir ayı gibi görünen dağdan üç dört kilometre berideki, Şar Suu'nun demir yolu istasyonuna ulaşmışlardı. İstasyon, bilinen istasyonlardan değil. Olup olacağı bir çatılı ev. Diğer "binaları" etrafta durmakta olan rayların üstündeki vagonlar. Kuzey batıdaki Çüy nehri tarafından soğuk rüzgâr esmekte. Rüzgâr, istasyonun çevresindeki çalı otlarını bir araya toplayıp yuvarlatıp, uzun zamandır güneşin, yağmurun altında sararmış olan kâğıtları uçurup istasyonun etrafını süpürdü. Vagonlar rüzgârla gıcırdayıp yeşile boyanmış gövdeleri matlaştı. Esmekte olan rüzgâr, kuruyan sarı yaprakların, gökyüzünü kaplayan bulutların kokusunu getiriyor.

Dördü birlikte tahtadan dikilmiş olan büfe benzeri bir yere girdiler. Bu dördünün içinde daha önce köyden çıkıp baba ocağından ayrılıp şehir görüp az çok bilgisi olan sadece, Capar.

- En ucuzu Borşmuş . Birer tabak içelim, dedi.

Bolot nasıl olursa olsun benim için farketmez der gibi ses çıkarmadı.

Capar elini cebine sokup:

- Kişi başına bir som otuz tıyın ödeyeceğiz, dedi.

Bolot bunu bir şaka olarak düşündü. Çünkü, elinde ne varsa çekinmeden paylaşan Capar'ın ağzından bu sözün şaşırıp kaldı, çıktığına inanamadı. Capar'a tekrar baktı. Yüz ifadesi şaka yapıyor gibi görünmüyor, gayet ciddi.

esinen cıluu ilep urup, kolunda emne bolso ayabagan Capardın oozunan bul sözdün çıkkanına bir azga işenbey turdu. Capardı kayra karadı. Anın cüzü tamaşalaganday emes, oluttuu. Oşondo Bolot çooçup ketti. Anın sezimi muzday tüştü. Barmaktaydan birge ösüp, calgız uuç badıraktı capırt bölüp ceşken Capardın bugün mintip aytkanı emnesi. Al özüñ da, Capardı da capçaşıl calbıraktarı cayılğan butaktarı kuurap calgız kalgan çaş kuu terektey sezdi. Capar uşul cerden ölüp ketse da, Bolottun közünön çaş çıkçuday emes. Capardın düynödö barı, coğu Bolottu eç kızıktırbay kalgansıdı. Al bir topko çeyin seleyip kattı. Anan aga kayra akırın kibirap can kirgensip, kandaydır bir kara çeçekey karaldısınan, catındaşınan acıragsıñp muñayıp ıylagısı keldi. Canındağı elüü somun büt boydon "me tölö" dep Caparga ırgıtıp cibergisi keldi. Kantip ırgıtat. Azır poezdke bilet alış kerek. Erteñ tamak içiş kerek, dağı, dağı... Bolottun bılıpıday çaşıy tüşkön denesi cıyrala baştadı... Denesi cıyralğan sayın Bolot mına uşulardı oyloodu. Anan özüñ kadimkidey cıyralğan kişidey kadırese sezip kaldı. Bir som elüü tıyını sanap turup berdi.

Capar dört borş alıp keldi. Törtöö stolgo oturuşup, murda köñümüş bolbogon kalay kaşıktar menen oozdorun küyüzüp alçuday saktanıp uuraştı.

Uurtap körsö borştun tuzu çok. Bolot menen Seydakmat "kantip tuzu çok bolsun" degensişip, tamşanıp kalıştı. Antkeni al uçurda Bolot menen Seydakmatın üyündö tamakka tuz bışıp catkanda ele salınçu. Dastorkongo eç ubakta tuz, kalempir koyulçu emes. Alar tuzu kem, ce açuu bolup kalıptır dep tamaktın kemçiligin aytsa, eneleri: "Erkek degen bergen tamaktı tergebey içet, tebetey katında bolboy cön iç" - deşip, tıyıp koyuşçu. Oşondon kiyin meyli üyündö bolsun, meyli konokto bolsun, Bolot menen Seydakmat eç ubakta sunulğan tamaktı tergeşçu emes. Bolot "tebetey katın" degen sözdü ukkanda özüñün erkektigin dalildep kaçırıtıp taş çaynap cibergisi kelçü.

Alardın kebet - keşşirin baykagan Capar mintip ayttı:

- Bul cer silerdin üyüñör emes. Mına bul tuz, kalempirden çaktap salıp algıla.

Turdubek tarelkadağı tuzdan, kalempirden çımçıp borşuna saldı. Turdubek menen Capar kança salsa, Bolot oşondo saldı. Seydakmat adegende kiçine salıp uurtap, anan tamşanıp körüp, daamı ança çıkpıy atat okşoyt kalempirdi körsöttüp:

- Bul bekerbi? - dep suradı.

- Beker, - dedi Capar köptü bilgen kişidey borştun kaadaluu uurtap.

Seydakmat kalempirden kalay kaşıkkı toltura suzdu da, borşuna urdu. Borştun üstü kızarıp böltöktönö tüştü. Seydakmat kızıl böltökçölördü kaşık menen ezip - ezip turup toltura suzup uurtadı. Anın çeke - beti bırışıp, közünün kışkırtarına çaş molt ete tüştü.

Berkiler:

- Beker... Dağı Sal, - deşip katkır külüştü.

Seydakmat közünön akkan çaştı, çekesinen çıpıday tüşkön terdi ceñ menen arçıp, küñöölü baladay mompoyup:

- Tim ele uu... Kantip içem, - dedi.

- Borş akçağa kelgen, iç, - deşip Capar menen Turdubek dağı külüştü.

Bul colu Bolot külgön çok.

Bolot'un içini bir korku kapladı. Birlikte büyüdükləri, kavrulmuş bir avuç buğdayı bile eşit paylaşıp yedikleri Capar'ın şimdi bu söylediği de ne demek oluyordu. O kendisini de, Caparı da yemyeşil yaprakları, dalları kurumuş, çıplak kalmış bir ağaç gibi düşündü. Capar'ın dünyada varlığı ya da yokluğu Bolot'a hiçbir anlam ifade etmez gibi geldi. Capar şuracıkta ölse bile Bolot'un gözlerinden iki damla yaş bile düşmeyecek sanki. Bir süre şaşkınlığını üzerinden atamadı. Sonra yavaş yavaş tekrar canlanıp sanki göz bebeğinden olmuş, bir yakını kaybetmiş gibi ağlamaklı oldu. Yanında bulunan elli somun hepsini "Al, öde" diyerek Capar'a fırlatmak geldi içinden. Nasıl fırlatabilir ki. Trene bilet alması gerekiyor. Yarın yemek yemesi gerek, ve bunun gibi bir çok şey... Bolot'un zayıf düşen bedeni biraz olsun kuvvetlenir gibi oldu. Kendinde kuvvet hissetmeye başladığında bunları düşündü. Sonra kendini eski gücünde hissetmeye başladı. Bir som elli tıyını çıkarıp verdi.

Capar dört tabak borşu getirdi. Dördü birden masaya oturup daha önce hiç de alışık olmadıkları demir kaşık ile ağızlarını yakıvereceklermiş gibi tedbirle yediler.

Yediklerinde borştun tuzunun olmadığını gördüler. Bolot ile Seydakmat "Nasıl tuzu olmaz" der gibi hayretle baktılar: Çünkü bu zamana kadar Bolot ile Seydakmatın evlerinde tuz yemek pişerken katılırdı. Sofraya hiçbir zaman tuz ve pul biber konulmazdı. Onlar tuzu az olmuş veya acı olmuş dediklerinde anneleri "Erkek dediğin yemeğini bahane bulmadan yer, mıymıntı kadınlar gibi olma da yemeğini ye" diyerek keser atarlardı. Bundan sonra Seydakmat ve Bolot ister kendi evlerinde ister misafirlikte sunulan yemeğe hiçbir zaman bahane bulmazlar. Bolot "mıymıntı kadın" sözünü duyduğunda, erkeklüğünü ispatlamak uğruna bile taş çiğneyip yemek istedi.

Onların bu tavırlarını, halini farkedenden Capar şöyle dedi:

- Burası sizin eviniz değil. İşte bu tuz, biberden de istediğiniz kadar koyun.

Turdubek tabaktaki tuzdan ve pul biberden parmak uçlarıyla alıp borşuna koydu. Turdubek ile Capar ne kadar koydularsa, Bolot da o ölçüde koydu. Seydakmat ise yemeğine biraz koyduktan sonra, tadına bakıp acısı o kadar güçlü değilmiş dedi pul biberi göstererek.

- Bu bedava mı? diye sordu.

- Bedava, dedi Capar, çokbilmiş kişiler gibi borşunu kaidesince kaşıklayarak.

Seydakmat pul biberden kaşık dolusu alıp borşuna ilave etti. Borşun üstü kızarıp, pul biberler top top oldu. Seydakmat bu pul biber birikintilerini kaşığıyla ezdikten sonra bir kaşık dolusu yedi. Yüzü ekşidi, gözlerinin altı yaşla doldu.

Diğerleri:

- Bedava... Daha da koy, diyerek kakhahalarla güllüştü.

Seydakmat gözlerinden akan yaşları, boynunu ıslatan teri yeni ile silip suç işlemiş çocuk misali:

- Tam bir zehir... Nasıl yiyeyim, dedi.

- Borşu parayla aldık, ye, diyerek Capar ile Turdubek bir daha güldü.

Bolot bu sefer gülmedi.